

Podstawy procesu karnego Kryminologia

Zajęcia nr 2: Uczestnicy procesu karnego

mgr Błażej Boch

Katedra Postępowania Karnego

Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii

Uniwersytet Wrocławski

Uczestnicy procesu karnego

Uczestnik procesu
- osoba biorąca
udział w
postępowaniu
karnym w roli
określonej przez
przepisy prawa.

ORGANY PROCESOWE

STRONY PROCESOWE

PRZEDSTAWICIELE PROCESOWI
STRON

PRZEDSTAWICIEL SPOŁECZNY

OSOBOWE ŹRÓDŁA DOWODOWE

POMOCNICY ORGANÓW
PROCESOWYCH

PODMIOT ZOBOWIĄZANY
i WŁAŚCICIEL PRZEDSIĘBIORSTWA

Organ procesowy - uczestnik postępowania, organ państwowy o strukturze organizacyjnej określonej przez przepisy prawa oraz wyposażony przez te przepisy w określone uprawnienia i obowiązki.

Sąd jako organ postępowania karnego

- **Centralne miejsce sądu w procesie karnym**, który m.in. **rozstrzyga o odpowiedzialności karnej oskarżonego** oraz dokonuje wielu innych czynności związanych z zagwarantowaniem praw i wolności uczestników postępowania.
- **Prawo do sądu** to jedno z podstawowych praw człowieka, które jest zagwarantowane nie tylko na gruncie konstytucyjnym, ale także konwencyjnym (art. 6 EKPCz, art. 14 MPPOiP, art. 45 ust. 1 Konstytucji RP).

Pojęcie sądu

Nazwa „sąd” występuje także w następujących znaczeniach:

- 1) jako jednostka organizacyjna w systemie sądownictwa (sąd rejonowy, Sąd Najwyższy, etc.);
- 2) jako budynek będący siedzibą sądu;
- 3) w zdaniach oceniających, np. „Jan Kowalski wyraził taki a taki sąd o swoim koledze”.

Znaczenie procesowe pojęcia „sąd”

- Sąd to zespół osób lub osoba wyposażeni w atrybut niezawisłości, powołani do sprawowania wymiaru sprawiedliwości w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej oraz w szczególnej procesowej formie.
- Procesowe znaczenie pojęcia „sąd” jest synonimem takich nazw jak „skład orzekający” czy też „sędzia orzekający jednoosobowo”.

Prawo do sądu

Art. 45 § 1 Konstytucji RP

Każdy ma prawo do
sprawiedliwego i jawnego
rozpatrzenia sprawy bez
nieuzasadnionej zwłoki przez
właściwy, niezależny,
bezstronny i niezawisły sąd.

- **Art. 10 Konstytucji RP**

1. Ustrój Rzeczypospolitej Polskiej opiera się na **podziale i równowadze** władzy ustawodawczej, władzy wykonawczej i władzy **sądowniczej**.
2. Władzę ustawodawczą sprawują Sejm i Senat, władzę wykonawczą Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej i Rada Ministrów, a **władzę sądowniczą sądy i trybunały**.

- **Art. 173 Konstytucji RP**

Sądy i Trybunały są władzą **odrębną i niezależną** od innych władz.

- **Art. 178 ust. 1 Konstytucji RP**

Sędziowie w sprawowaniu swojego urzędu są **niezawisli** i podlegają tylko Konstytucji oraz ustawom.

- **Art. 175 ust. 1 Konstytucji RP**

Wymiar sprawiedliwości w Rzeczypospolitej Polskiej sprawują Sąd Najwyższy, **sądy powszechne**, sądy administracyjne oraz sądy wojskowe.

- **Art. 177 Konstytucji RP**

Sądy powszechne sprawują wymiar sprawiedliwości we wszystkich sprawach z wyjątkiem spraw ustawowo zastrzeżonych dla właściwości innych sądów.

- **Art. 179 Konstytucji RP**

„Sędziowie są powoływani przez Prezydenta Rzeczypospolitej, na wniosek Krajowej Rady Sądownictwa, na czas nieoznaczony.”

Właściwość sądu

Właściwość sądu- obowiązek i zarazem uprawnienie sądu do dokonania określonej czynności procesowej lub zespołu czynności procesowych.

- Właściwość rzeczowa
- Właściwość miejscowa
- Właściwość funkcjonalna
- Właściwość z delegacji
- Właściwość z łączności spraw

- **Właściwość rzeczowa** - kompetencja sądu do rozpoznawania sprawy w pierwszej instancji.
- Kryterium: rodzaj przestępstwa.
- Sąd rejonowy rozstrzyga w pierwszej instancji w sprawach dotyczących wszystkich kategorii przestępstw z wyjątkiem tych, które zostały przekazane rozpoznawania sądowi okręgowemu (art. 24 k.p.k.)

- **Art. 25. § 1.** Sąd okręgowy orzeka w pierwszej instancji w sprawach o następujące przestępstwa:
 - 1) o zbrodnie określone w Kodeksie karnym oraz w ustawach szczególnych;
 - 2) o występki określone w rozdziałach XVI i XVII oraz w art. 140–142, art. 148 § 4, art. 149, art. 150 § 1, art. 151–154, art. 156 § 3, art. 158 § 3, art. 163 § 3 i 4, art. 165 § 1, 3 i 4, art. 166 § 1, art. 173 § 3 i 4, art. 185 § 2, art. 189a § 2, art. 210 § 2, art. 211a, art. 252 § 3, art. 258 § 1–3, art. 265 § 1 i 2, art. 269, art. 278 § 1 i 2 w zw. z art. 294, art. 284 § 1 i 2 w zw. z art. 294, art. 286 § 1 w zw. z art. 294, art. 287 § 1 w zw. z art. 294, art. 296 § 3 oraz art. 299 Kodeksu karnego;
 - 3) o występki, które z mocy przepisu szczególnego należą do właściwości sądu okręgowego.

-
- **Właściwość miejscowa** - pozwala na stwierdzenie, który z sądów tego samego rzędu posiada kompetencje do rozpoznania konkretnej sprawy.
 - Podstawowe kryterium: miejsce popełnienia przestępstwa.

- Art. 31 § 1 k.p.k.

Miejscowo właściwy do rozpoznania sprawy jest sąd, w którego okręgu popełniono przestępstwo.

- Art. 31 § 2 k.p.k.

Jeżeli przestępstwo popełniono na polskim statku wodnym lub powietrznym, a § 1 nie może mieć zastosowania, właściwy jest sąd macierzystego portu statku.

- Art. 31 § 3 k.p.k.

Jeżeli przestępstwo popełniono w okręgu kilku sądów, właściwy jest ten sąd, w **którego okręgu najpierw wszczęto postępowanie przygotowawcze.**

- Miejsce popełnienia przestępstwa- art. 6 § 2 k.k.

Miejscem popełnienia przestępstwa jest miejsce, gdzie sprawca **działał lub zaniechał** działania, do którego był zobowiązany, albo gdzie **skutek przestępny nastąpił lub miał nastąpić.**

- Jeżeli nie można ustalić miejsca popełnienia przestępstwa, czyli nie znajdują zastosowania reguły z art. 31 k.p.k., właściwość należy ustalić na podstawie art. 32 § 1 k.p.k.
- Właściwy jest sąd, w okręgu którego:
 - 1) **ujawniono** przestępstwo,
 - 2) **ujęto** oskarżonego,
 - 3) oskarżony przed popełnieniem przestępstwa **stale mieszkał lub czasowo przebywał**
 - zależnie od tego, gdzie najpierw wszczęto postępowanie przygotowawcze.

- Jeżeli jednak ustalenie właściwości miejscowej na podstawie reguł z art. 31 i 32 § 1 k.p.k. jest niemożliwe, sprawę rozpoznaje **sąd właściwy dla dzielnicy Śródmieście miasta stołecznego Warszawy** (art. 32 § 3 k.p.k.).

- **Właściwość funkcjonalna** - wskazuje do dokonywania jakich czynności jest uprawniony dany sąd (upoważnienie sądu do niecałościowego rozpoznania sprawy).

Przykłady czynności podejmowanych przez dany sąd w ramach właściwości funkcjonalnej

Sąd rejonowy	Sąd okręgowy	Sąd apelacyjny	Sąd Najwyższy
- Stosowanie tymczasowego aresztowania na okres do 3 miesięcy (art. 250 § 1 i 2 k.p.k.), - Rozpatrywanie zażaleń na zatrzymanie (art. 246 § 1 i 2 k.p.k.).	- Rozpoznawanie środków odwoławczych od orzeczeń i zarządzeń wydanych przez sąd rejonowy jako sąd pierwszej instancji (art. 25 § 3 k.p.k.), - Orzekanie w przedmiocie nadanie statusu świadka koronnego.	- Rozpoznawanie środków odwoławczych od orzeczeń i zarządzeń wydanych przez sąd okręgowy jako sąd pierwszej instancji (art. 26 § 1 k.p.k.), - Rozstrzyganie sporów o właściwość między sądami okręgowymi (art. 38 k.p.k.).	- Rozpoznawanie kasacji (art. 525 k.p.k.), - Przekazywanie sprawy innemu sądowi równorzędnemu, gdy wymaga tego dobro wymiaru sprawiedliwości (art. 37 k.p.k.)

Ruchoma właściwość sądów tradycyjna

K.p.k. zezwala tradycyjnie (podobne przepisy były już w k.p.k. z 1928r.) na zmianę właściwości sądów okręgowych i rejonowych w następujących przypadkach:

- 1) łączności spraw karnych;
- 2) postulatu oszczędności procesu;
- 3) delegacji.

- **Łączność podmiotowa** występuje wtedy, gdy ta sama osoba oskarżona jest o kilka przestępstw, a sprawy te należą do właściwości różnych sądów tego samego rzędu – wówczas właściwy jest **sąd, w którym najpierw wszczęto postępowanie**.

Jeżeli sprawy należą do właściwości sądów różnego rzędu (rejonowy i okręgowy), to sprawę rozpoznaje sąd wyższego rzędu (art. 33 § 1 i 2 k.p.k.)

- **Łączność przedmiotowa** ma miejsce wtedy, gdy postępowanie toczy się jednocześnie przeciwko sprawcom, pomocnikom, podżegaczom i innym osobom, których przestępstwo pozostaje w ścisłym związku z przestępstwem sprawcy – wówczas jeden i ten sam sąd jest właściwy dla wszystkich tych osób (art. 34 § 1 k.p.k.)

- **Łączność podmiotowo-przedmiotowa** ma miejsce wtedy, gdy występuje łączność spraw podmiotowa, jak i przedmiotowa.

Niekiedy może jednak okazać się, że połączenie spraw i oskarżonych w jednym procesie utrudnia postępowanie oraz ogranicza możliwość dotarcia do prawdy materialnej. W takim przypadku można **wyłączyć i odrębnie rozpoznać** sprawę poszczególnych osób lub o poszczególne czyny (art. 34 § 3 k.p.k.)

Postulat oszczędności procesu - art. 36 k.p.k. – sąd wyższego rzędu nad sądem właściwym może przekazać sprawę innemu sądowi równorzędnemu, jeżeli większość osób, które należy wezwać na rozprawę zamieszkuje blisko sądu, a z dala od sądu właściwego.

Delegacja właściwości – art. 37 k.p.k. - Sąd Najwyższy może z inicjatywy właściwego sądu przekazać sprawę do rozpoznania innemu sądowi równorzędnemu ze względu na dobro wymiaru sprawiedliwości.

- Łączność **podmiotowa** → art. 33 § 1 k.p.k.; łączne rozpoznanie co najmniej **dwóch spraw** o różne przestępstwa **jednego oskarżonego**
- Łączność **przedmiotowa** → art. 34 § 1 k.p.k.; łączne rozpoznanie spraw przynajmniej **dwóch oskarżonych**
- Łączność **przedmiotowo-podmiotowa** (mieszana) → połączenie spraw na podstawie kryteriów podmiotowych i przedmiotowych.

Ruchoma właściwość nadzwyczajna

Art. 25 § 2 k.p.k.: sąd apelacyjny, na wniosek sądu rejonowego, może przekazać do rozpoznania sądowi okręgowemu, sprawę o każde przestępstwo ze względu na szczególną wagę lub zawłość sprawy.

Art. 11a przepisów wprowadzających k.p.k. – jeżeli rozpoznanie sprawy w sądzie miejscowo właściwym nie jest możliwe w terminie zabezpieczającym przedawnienie karalności przestępstw określonych w art. 101 k.k., to na wniosek właściwego sądu sąd apelacyjny może przekazać taką sprawę do rozpoznania innemu sądowi równorzędnemu.

Następstwa naruszenia właściwości mogą być różnorakie w zależności od charakteru naruszenia.

Z rygorystycznymi następstwami mamy do czynienia, gdy:

- 1) sąd rozpozna sprawę oskarżonego, który nie podlegał orzecznictwu polskich sądów karnych;
- 2) sąd powszechny orzeknie w sprawie, gdzie właściwy jest sąd szczególny lub odwrotnie;
- 3) sąd niższego rzędu orzeknie w sprawie należącej do sądu wyższego rzędu.

Takie naruszenia mogą stanowić tzw. **bezwzględne przyczyny odwoławcze** (art. 439 k.p.k.).

Wyłączenie sędziego

- Zasada **obiektywizmu**
- art. 40 k.p.k. → wyłączenie **z mocy prawa**; *iudex inhabilis*.
- art. 41 k.p.k. → **na wniosek**; *iudex suspectus*.
- art. 42 k.p.k. → procedura wyłączenia sędziego

Zasada niezawisłości sędziowskiej

- Jest to dyrektywa, w myśl której sąd powinien posiadać swobodę podejmowania decyzji procesowych w granicach zakreślonych przez Konstytucję i ustawy (art. 178 ust. 1 Konstytucji RP).
- Jest to zasada ustrojowa organów wymiaru sprawiedliwości.
- Mamy wiele **gwarancji ustrojowych** niezawisłości, np. pełnia praw publicznych, nieskazitelný charakter, złożenie egzaminu sędziowskiego, zakaz przynależności do partii politycznych, immunitet sędziowski, etc.
- **Gwarancje procesowe** zapewniają szczególną pozycję sądu wobec innych uczestników procesu. Wyraża się to m. in. w **nadrzędnością sądu** wobec innych stron procesowych oraz **kolegialnością orzekania**, która powinna być regułą.

Inne gwarancje procesowe niezawisłości

- zasada obiektywizmu (art. 4 k.p.k.)
- zapewnienie tajności narady i głosowania nad orzeczeniem (art. 108 k.p.k.)
- **Zasada samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego** – autonomia orzekania.

Ale! Art. 8 § 2 k.p.k.

Ważne przepisy: art. 442 § 3 k.p.k., 441 § 3 k.p.k., art. 190 ust. 1 Konstytucji RP oraz art. 9 Konstytucji RP (ETPC, TSUE, ENA).

Zasada samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego

- Zasada prawnie zdefiniowana (art. 8 k.p.k.)
- Zasada pozakonstytucyjna
- Wyraża dyrektywę, w myśl której sąd karny samodzielnie kształtuje zarówno faktyczną, jak i prawną podstawę każdego rozstrzygnięcia.

Zasada samodzielności jurysdykcyjnej sądu karnego

- wyjątek → art. 8 § 2 k.p.k.
- Sąd karny jest związany tylko prawomocnymi rozstrzygnięciami sądu kształtującymi prawo albo stosunek prawny.
- Np. z zakresu prawa rodzinnego i opiekuńczego-
orzeczenie o przysposobieniu całkowitym; z zakresu prawa
administracyjnego- wygaśnięcie mandatu radnego na
podstawie uchwały rady lub zarządzenia zastępczego
wojewody.

Ławnicy i referendarze

- Ławnicy również korzystają z atrybutu niezawisłości – art. 169 § 1 PrUSP.

Instytucja ławnika jest wyrazem realizacji zasady współdziałania ze społeczeństwem i instytucjami w ściganiu przestępstw.

- Referendarze sądowi nie korzystają z atrybutu niezawisłości, a w zakresie wykonywanych obowiązków są niezależni co do treści wydawanych orzeczeń i zarządzeń - art. 151 § 1 PrUSP.

Uprawnienie referendarza określone są w różnorodnych przepisach, np. art. 60 § 4 k.p.k., 81, art. 231 § 1 k.p.k.

Postanowienia i zarządzenia referendarza sądowego **można zaskarżyć sprzeciwem** – art. 93a k.p.k.

Udział w składzie orzekającym

- Ławnicy, obok sędziów zawodowych, **decydują, o kwestii o najwyższym znaczeniu w procesie karnym- kwestii odpowiedzialności karnej oskarżonego.** W ten sposób ustawodawca zapewnia **bezpośredni wpływ czynnika społecznego na orzecznictwo sądowe.**
- Zalety: ławnicy **reprezentują poczucie sprawiedliwości i opinię publiczną, w szczególności środowiska, z którego się wywodzą, wnoszą do orzekania własne doświadczenie życiowe i wiedzę zawodową oraz przyczyniają się do kształtowania poglądów prawnych społeczeństwa.**
- Wady: uczestnictwo ławników powoduje **niejednokrotnie przewlekłość postępowania, związaną z niestawiennictwem, nieobowiązkowością, a także biernością przy orzekaniu, fikcja kolegiального orzekania.**

Art. 90 k.p.k.

§ 1. W postępowaniu sądowym udział w postępowaniu może zgłosić organizacja społeczna, jeżeli zachodzi **potrzeba ochrony interesu społecznego lub interesu indywidualnego**, objętego zadaniami statutowymi tej organizacji, w szczególności ochrony wolności i praw człowieka.

§ 2. W zgłoszeniu organizacja społeczna wskazuje interes społeczny lub indywidualny, objęty zadaniami statutowymi tej organizacji, oraz przedstawiciela, który ma reprezentować tę organizację. Do zgłoszenia dołącza się odpis statutu lub innego dokumentu regulującego działalność tej organizacji. Przedstawiciel organizacji społecznej przedkłada sądowi pisemne upoważnienie.

§ 3. Sąd dopuszcza przedstawiciela organizacji społecznej do występowania w sprawie, jeżeli przynajmniej jedna ze stron wyrazi na to **zgode**. Strona może w każdym czasie cofnąć wyrażoną zgodę. W wypadku braku zgody choćby jednej ze stron na występowanie w sprawie przedstawiciela organizacji społecznej sąd wyłącza tego przedstawiciela od udziału w sprawie, chyba że jego udział leży w **interesie wymiaru sprawiedliwości**.

Art. 90 k.p.k.

§ 4. Sąd dopuszcza przedstawiciela organizacji społecznej do występowania w sprawie pomimo **braku zgody stron**, jeżeli leży to w **interesie wymiaru sprawiedliwości**.

§ 5. Sąd odmawia dopuszczenia przedstawiciela organizacji społecznej do występowania w sprawie, jeżeli stwierdzi, że wskazany w zgłoszeniu interes społeczny lub indywidualny nie jest objęty zadaniami statutowymi tej organizacji lub nie jest związany z rozpoznawaną sprawą.

§ 6. Sąd **może ograniczyć liczbę** przedstawicieli organizacji społecznych występujących w sprawie, jeżeli jest to konieczne dla zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania. Sąd wzywa wówczas oskarżyciela i oskarżonego do wskazania nie więcej niż dwóch przedstawicieli organizacji społecznych, którzy będą mogli występować w sprawie. Jeżeli w sprawie występuje więcej niż jeden oskarżony lub więcej niż jeden oskarżyciel, każdy z nich może wskazać jednego przedstawiciela. Niewskazanie przedstawiciela uznaje się za cofnięcie zgody na jego występowanie w sprawie. Niezależnie od stanowisk stron sąd może postanowić o dalszym udziale poszczególnych przedstawicieli organizacji społecznych, jeżeli ich udział leży w interesie wymiaru sprawiedliwości.

Skład sądu

- **Jednoosobowy** – art. 28 § 1, 30 § 1 i § 2, 449 § 2, 534 § 1 k.p.k. •
- **Kolegialnie** – art. 28 § 2, 28 § 4, 28 § 3, 29 § 1, 29 § 2, 30 § 1, 30 § 2, 534 § 2, 441 § 2 k.p.k.
- Zasada **udziału czynnika społecznego**
- Wyznaczanie składu- Prawo o ustroju sądów powszechnych.

Prokurator

Organ
postępowania
przygotawczego

Rzecznik interesu
społecznego

Oskarżyciel
publiczny

Prokurator

- Jako **organ** postępowania przygotowawczego - prokurator jest przede wszystkim *dominus litis* tego etapu procesu i występuje jako organ kierowniczy postępowania przygotowawczego i z tego względu ustawa wyposaża go w szereg kompetencji.
- **Oskarżyciel publiczny** jest stroną postępowania, która nie reprezentuje w nim swojego prywatnego interesu, ale interes publiczny, który z uwagi na rozdział kompetencji między organami państwowymi staje się jakby „własnym” interesem prawnym oskarżyciela
- **Rzecznik interesu społecznego**- to pewna kategoria pośrednia między stronami, a przedstawicielami procesowymi stron. Podobnie jak strona, dysponuje on przewidzianą przez prawo sumą uprawnień do procesowej obrony interesów, która to tworzy swoistą rolę procesową. Nie jest to jego własny interes, ale zawsze jest z nim w odpowiedni sposób związany.

Prokurator

Zasady działania prokuratury

- Zasada jednolitości
- Zasada centralizmu
- Zasada hierarchicznego podporządkowania
- Zasada dewolucji
- Zasada substytucji
- Zasada indyferencji
- Zasada niezależności
- Zasada samodzielności

- Zasada **jednolitości**

Prokuratura jest jednolitym organem państwa, a działania prokuratorów na zewnątrz są jednoznaczne z działaniem prokuratury.

- Zasada **centralizmu**

Dotyczy kompetencji Prokuratora Generalnego, któremu podporządkowana jest cała prokuratura.

Kieruje on jej działalnością osobiście lub przez swoich zastępców. Ponadto wydaje zarządzenia, wytyczne i polecenia.

- Zasada **hierarchicznego podporządkowania**

Polega na podporządkowaniu prokuratorów niższego szczebla prokuratorom nadrzędnym oraz na podporządkowaniu prokuratorów w ramach poszczególnych jednostek prokuratury bezpośredniemu przełożonemu.

- Zasada **dewolucji**

Możliwość przejęcia czynności postępowania przez prokuratora przełożonego od prokuratora podwładnego do własnego prowadzenia.

- Zasada **substytucji**

Pozwala na zlecanie podległym prokuratorom wykonania czynności będących w kompetencji prokuratora zlecającego, chyba że ustawa zastrzega daną czynność do jego właściwości.

- Zasada **indyferencji**

Polega na tym, że bez względu na to, który prokurator dokonał danej czynności, jeśli nastąpiła jego zmiana na innego prokuratora w toku postępowania, to z prawnego punktu widzenia nie wpływa to na ważność, czy skuteczność czynności.

Wyjątkiem jest brak możliwości zastępstwa w czynnościach powierzonych prokuratorowi określonego szczebla.

- Zasada **niezależności**

Art. 7. § 1. Prokurator **przy wykonywaniu czynności określonych w ustawach jest niezależny**, z zastrzeżeniem § 2–6 oraz art. 8 i art. 9.

Uwaga!

Prokurator **nie jest** niezawisły jak sędzia.

Prokurator jest **niezależny**.

§ 2. Prokurator jest obowiązany wykonywać zarządzenia, wytyczne i polecenia prokuratora przełożonego.

§ 3. Polecenie dotyczące treści czynności procesowej prokurator przełożony wydaje na piśmie, a na żądanie prokuratora – wraz z uzasadnieniem. W razie przeszkody w doręczeniu polecenia w formie pisemnej dopuszczalne jest przekazanie polecenia ustnie, z tym że przełożony jest obowiązany niezwłocznie potwierdzić je na piśmie. Polecenie włącza się do akt podręcznych sprawy.

§ 4. Jeżeli prokurator nie zgadza się z poleceniem dotyczącym treści czynności procesowej, może żądać zmiany polecenia lub wyłączenia go od wykonania czynności albo od udziału w sprawie. O wyłączeniu rozstrzyga ostatecznie prokurator bezpośrednio przełożony nad prokuratorem, który wydał polecenie.

§ 5. Żądanie, o którym mowa w § 4, prokurator zgłasza na piśmie wraz z uzasadnieniem przełożonemu, który wydał polecenie.

§ 6. W przypadku gdy w postępowaniu sądowym ujawnią się nowe okoliczności, prokurator samodzielnie podejmuje decyzje związane z dalszym tokiem tego postępowania. Jeżeli następstwem decyzji może być konieczność dokonania wydatku przewyższającego kwotę ustaloną przez kierownika jednostki organizacyjnej, prokurator może podjąć decyzję po uzyskaniu zgody kierownika jednostki organizacyjnej.

Art. 8. § 1. Prokurator przełożony uprawniony jest do zmiany lub uchylenia decyzji prokuratora podległego. Zmiana lub uchylenie decyzji wymagają formy pisemnej i są włączane do akt sprawy.

§ 2. Zmiana lub uchylenie decyzji doręczonej stronom, ich pełnomocnikom lub obrońcom oraz innym uprawnionym podmiotom może nastąpić wyłącznie z zachowaniem trybu i zasad określonych w ustawie.

Art. 9. § 1. Prokurator przełożony może powierzyć podległym prokuratorom wykonywanie czynności należących do jego zakresu działania, chyba że ustawa zastrzega określoną czynność wyłącznie do jego właściwości.

§ 2. Prokurator przełożony może przejmować sprawy prowadzone przez prokuratorów podległych i wykonywać ich czynności, chyba że przepisy ustawy stanowią inaczej.

- Zasada **samodzielności**

W przypadku ujawnienia się **nowych okoliczności w postępowaniu sądowym** prokurator samodzielnie podejmuje decyzje związane z dalszym tokiem tego postępowania.

Art. 7 § 6. W przypadku gdy w postępowaniu sądowym ujawnią się nowe okoliczności, prokurator samodzielnie podejmuje decyzje związane z dalszym tokiem tego postępowania. Jeżeli następstwem decyzji może być konieczność dokonania wydatku przewyższającego kwotę ustaloną przez kierownika jednostki organizacyjnej, prokurator może podjąć decyzję po uzyskaniu zgody kierownika jednostki organizacyjnej.

-
- **Wyłączenie** oskarżyciela publicznego → art. 47 i 48 k.p.k.
 - Odesłanie do przepisów o wyłączeniu sędziego.
 - Zasada **obiektywizmu** (art. 4 k.p.k.)

Zasada obiektywizmu

Zasada obiektywizmu - dyrektywa, zgodnie z którą organ procesowy powinien mieć bezstronny stosunek do stron i innych uczestników procesu oraz nie powinien kierunkowo nastawiać się do samej sprawy.

Policja, ABW, CBA, inne uprawnione służby

- **Policja** to umundurowana i uzbrojona formacja służąca społeczeństwu i przeznaczona do ochrony bezpieczeństwa obywateli oraz do utrzymania bezpieczeństwa i porządku publicznego. Policją kieruje **Komendant Główny Policji**.
- **Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego** jest instytucją państwową, właściwą w sprawach ochrony bezpieczeństwa wewnętrznego państwa i jego porządku konstytucyjnego.
- **Centralne Biuro Antykorupcyjne** jest służbą specjalną do zwalczania korupcji w życiu publicznym i gospodarczym, w szczególności w instytucjach państwowych i samorządowych, a także do działalności godzącej w interesy ekonomiczne państwa.
- **Inne służby:** Straż Graniczna, organy kontroli skarbowej, Służba Celna, Żandarmeria Wojskowa, Służba Kontrwywiadu Wojskowego.

Policja

Policjant obowiązany jest przestrzegać dyscypliny służbowej oraz wykonywać rozkazy i polecenia przełożonych oraz dochować obowiązków wynikających z roty złożonego ślubowania.

Policjanci w toku wykonywania czynności służbowych mają **obowiązek respektowania godności ludzkiej oraz przestrzegania i ochrony praw człowieka.**

Na Policji spoczywa główny ciężar walki z przestępczością w Polsce.

Policja

- Z reguły to Policja jest tym organem, który otrzymuje pierwszą wiadomość o przestępstwie i do którego należy zabezpieczenie pierwszych dowodów przestępstwa oraz podjęcie czynności zmierzających do wykrycia i ujęcia sprawcy.
- Policja przeprowadza też tzw. **czynności operacyjno-rozpoznawcze**.
- Im rzetelniej i bardziej fachowo wykonywane są czynności dowodowe przez Policję, tym większe jest do nich zaufanie sądu i prokuratora.

Organy procesowe w poszczególnych stadiach procesu

Zależnie od stadium procesu rozróżniamy:

- 1) organy postępowania przygotowawczego;
- 2) organy postępowania głównego i odwoławczego;
- 3) organy postępowania wykonawczego.

Organy prowadzące i nadzorujące

- **Organy prowadzące** są to organy państwowe, które same przeprowadzają czynności dowodowe w postępowaniu przygotowawczym, choćby zakres tych czynności był ściśle ograniczony.
- **Organem nadzorującym** jest organ, który w zasadzie nie przeprowadza postępowania bezpośrednio, lecz czuwa nad zgodnością postępowania z prawem i dba o jego sprawność

Organy postępowania przygotowawczego

- Śledztwo prowadzi:
 - **prokurator** (art. 311 § 1 k.p.k.);
 - **Policja**, jeżeli prokurator powierzy jej prowadzenie śledztwa w całości lub w określonym zakresie albo dokonanie poszczególnych czynności (art. 311 § 2 k.p.k.);
 - **Straż Graniczna, ABW, Służba Celna, CBA, Żandarmeria Wojskowa** oraz inne przewidziane w przepisach szczególnych, np. Państwowa Straż Łowiecka (art. 312 pkt 1 i 2 k.p.k.).

Organy postępowania przygotowawczego

- **Dochodzenie** prowadzi:
 - **Policja**, która jest klasycznym organem dochodzenia (art. 325a § 1 k.p.k.),
 - **prokurator**, jeżeli ze względu na wagę lub złożoność sprawy tak postanowi (art. 325a § 1 *in fine*),
 - **organy Straży Granicznej, CBA, ABW** w sprawach należących do ich właściwości,
 - **finansowe organy dochodzenia** w zakresie ich właściwości,
 - inne uprawnione organy, np. organy Inspekcji Handlowej, funkcjonariusze Straży Leśnej, etc.

Organy postępowania przygotowawczego

- Organami nadzorującymi postępowanie przygotowawcze są:
 - prokurator, którego zakres uprawnień w dziedzinie nadzoru określają art. 311 § 6 oraz art. 326-328 k.p.k.;
 - sąd, któremu k.p.k. zastrzega:
 - wyłączność niektórych decyzji,
 - rozpoznawanie zażalenia na niektóre postanowienia prokuratora,
 - upoważnia do niektórych czynności dowodowych.

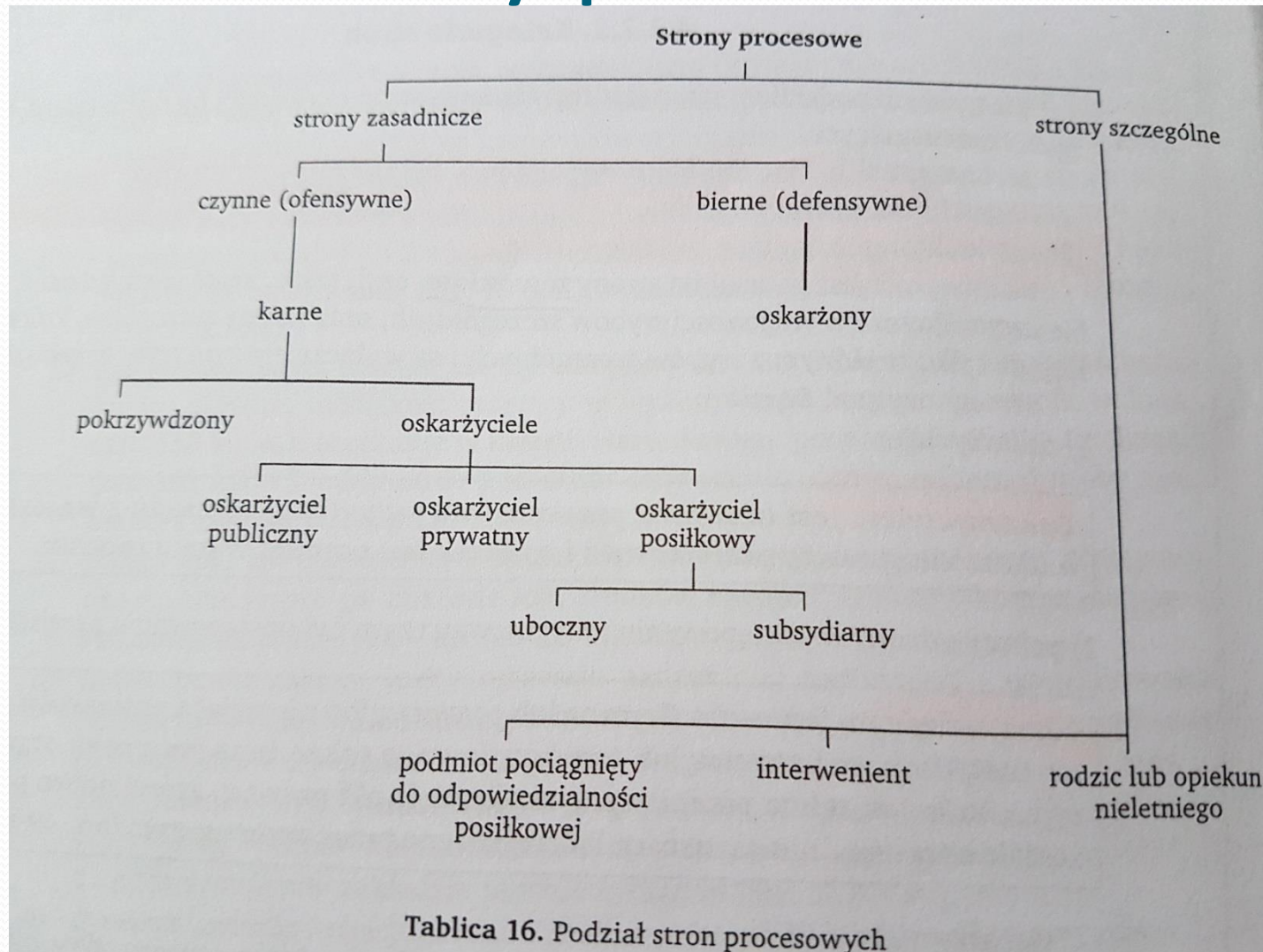
Organy postępowania sądowego

- **Organy postępowania jurysdykcyjnego:**
 - sąd w znaczeniu składu orzekającego,
 - przewodniczący rozprawy (składu orzekającego) lub prowadzący posiedzenie pojednawcze,
 - prezes sądu (przewodniczący wydziału), który nie działa tylko jako organ administracyjny w sądzie, ale i wykonuje wiele czynności procesowych, z reguły bardzo istotnych w procesie, przesądzających o jego dalszym toku.

Strony procesowe

- **Strona postępowania** - uczestnik procesu działający w postępowaniu karnym we własnym imieniu, posiadający **interes prawny** w określonym rozstrzygnięciu w przedmiocie procesu.

Strony procesowe

Tablica 16. Podział stron procesowych

Źródło: S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2016, s. 184.

Strony procesowe

ZASADNICZA

- Występuje w trybie zwyczajnym

SZCZEGÓLNA

- Występuje jedynie w trybach szczególnych
- Np. rodzic lub opiekun nieletniego w postępowaniach w sprawach nieletnich (art. 30 § 1 pkt 2 ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich)

Strony procesowe

CZYNNA

- Występuje z żądaniem rozstrzygnięcia odpowiedzialności prawnej zgodnie z jej interesem prawnym
- Np. oskarżyciel publiczny

BIERNA

- Przeciwno niej kierowane jest żądanie
- Np. oskarżony

Strony procesowe

ZASTĘPCZA

- podmiot wchodzący w prawa pokrzywdzonego w razie jego śmierci jeszcze przed rozpoczęciem przewodu sądowego

NOWA

- podmiot wchodzący w prawa pokrzywdzonego mającego status strony postępowania sądowego w razie jego śmierci już po rozpoczęciu przewodu sądowego

Strony procesowe

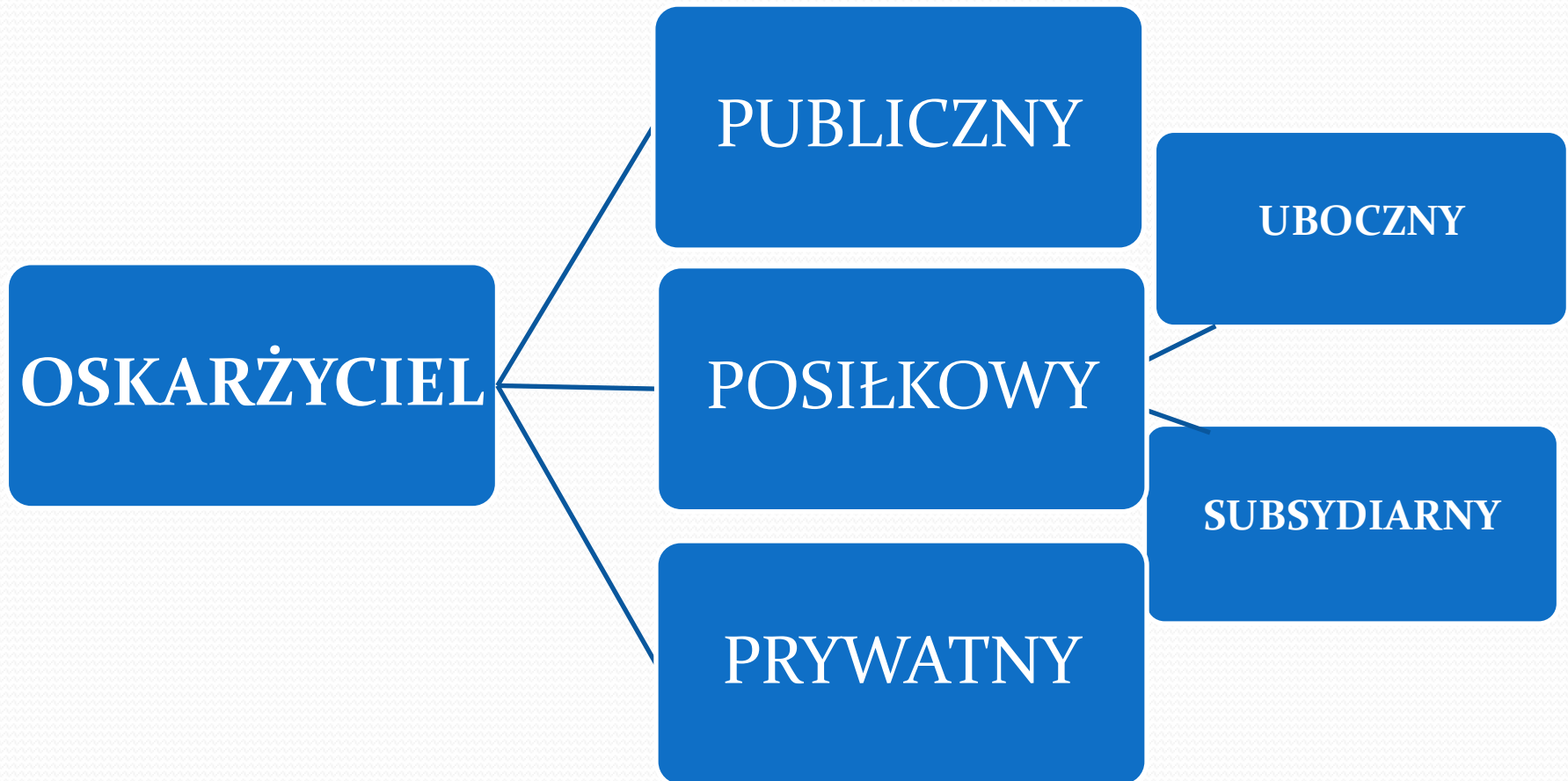
POSTĘPOWANIA PRZYGOTOWAWCZEGO

- pokrzywdzony
- podejrzany

POSTĘPOWANIA SĄDOWEGO

- Oskarżyciel publiczny,
pośłkowy, prywatny
- oskarżony

Strony procesowe

Strony procesowe

- **Oskarżyciel publiczny** - organ państwowy wnoszący i popierający oskarżenie w sprawach o przestępstwa publicznoskargowe.
- Najczęściej **prokurator** → art. 45 § 1 k.p.k.
- Nieprokuratorscy oskarżyciele publiczni → art. 45 § 2 k.p.k., np. organy Inspekcji Handlowej, Straży Granicznej, strażnicy leśni.
- Podstawowym obowiązkiem oskarżyciela publicznego jest **wniesienie i popieranie aktu oskarżenia** przed sądem o czyn ścigany z urzędu → art. 10 § 1 k.p.k. (zasada **legalizmu**).

Strony bierne

Stronami biernymi są: **oskarżony** (art. 71 – 81 k.p.k.) i **skazany** (k.k.w.).

Pojęcie oskarżonego występuje w trzech znaczeniach (art. 71 § 1-2 k.p.k.):

1) **ścisłym** – wówczas oskarżonym jest osoba, przeciwko której wniesiono akt oskarżenia, a także osoba, co do której prokurator złożył wniosek o warunkowe umorzenie postępowania;

2) **szerszym** – wówczas za oskarżonego uznaje się nie tylko oskarżonego w sensie ścisłym, ale również podejrzanego, czyli osobę, co do której wydano postanowienie o przedstawieniu zarzutów albo której bez wydania takiego postanowienia postawiono zarzut w związku z przystąpieniem do przesłuchania w charakterze podejrzanego;

3) **najszerszym** – obejmuje także **osobę podejrzaną** (tzw. faktycznie podejrzanego), czyli osobę, w stosunku do której podjęto w postępowaniu przygotowawczym pewne czynności procesowe (np. art. 219, 237 § 4, 243, 244, 308 k.p.k.) wskazujące, że traktuje się ją jak podejrzanego, choć nie wydano jeszcze postanowienia o przedstawieniu zarzutów lub nie przystąpiono do przesłuchania w charakterze podejrzanego.

Skazany to osoba, w stosunku do której wydano prawomocny wyrok skazujący. Oskarżony „przekształca się” w skazanego z chwilą uprawomocnienia się wyroku skazującego.

Strony bierne

- **Oskarżony**- osoba, przeciwko której wniesiono **oskarżenie do sądu**, a także osoba, co do której prokurator złożył **wniosek o skazanie bez przeprowadzenia rozprawy** (art. 335 § 1 k.p.k.) lub **wniosek o warunkowe umorzenie postępowania** (art. 71 § 2 k.p.k.).
- Pojęcie oskarżenia obejmuje oskarżenie publiczne, oskarżenie subsydiarne i prywatne.
- **W szerokim ujęciu (*sensu largo*)**, za oskarżonego uznaje się także **podejrzanego**, którym jest:
 - osoba, co do której wydano postanowienie o przedstawieniu zarzutów albo
 - której bez wydania takiego postanowienia postawiono zarzut w związku z przystąpieniem do przesłuchania w charakterze podejrzanego.

Obowiązki oskarżonego

- Oskarżony **nie ma obowiązku dowodzenia swojej niewinności**, ani obowiązku dostarczania dowodów na swoją niekorzyść (art. 74 § 1 k.p.k.).
- Pomimo to, oskarżony obowiązany jest znosić **pewne działania organów postępowania**. Oskarżony jest obowiązany poddać się:
 1. oględzinom zewnętrznym ciała oraz innym badaniom niepołączonym z naruszeniem integralności ciała; wolno także w szczególności od oskarżonego pobrać odciski, fotografować go oraz okazać w celach rozpoznawczych innym osobom,
 2. badaniom psychologicznym i psychiatrycznym oraz badaniom połączonym z dokonaniem zabiegów na jego ciele, z wyjątkiem chirurgicznych, pod warunkiem, że dokonywane są przez uprawnionego do tego pracownika służby zdrowia z zachowaniem wskazań wiedzy lekarskiej i nie zagrażają zdrowiu oskarżonego, jeżeli przeprowadzenie tych badań jest nieodzowne; w szczególności oskarżony jest obowiązany przy zachowaniu tych warunków poddać się pobraniu krwi, włosów lub wydzielin organizmu z zastrzeżeniem pkt 3,
 3. pobraniu przez funkcjonariusza Policji wymazu ze śluzówki policzków, jeżeli jest to nieodzowne i nie zachodzi obawa, że zagrażałoby to zdrowiu oskarżonego lub innych osób (art. 74 § 2 k.p.k.).

Obowiązki oskarżonego

- **Obowiązek stawiennictwa** na każde wezwanie (art. 75 § 1 k.p.k.)
- **Obowiązek zawiadamiania o każdej zmianie swojego miejsca zamieszkania lub pobytu trwającego dłużej niż 7 dni**, w tym także z powodu pozbawienia wolności w innej sprawie, jak również o każdej zmianie danych umożliwiających kontaktowanie się, wskazanych w art. 213 § 1 k.p.k., o których wie, że są znane organowi prowadzącemu postępowanie.

Odmowa poddania się czynnościom może skutkować zatrzymaniem i przymusowym doprowadzeniem oskarżonego, nawet z zastosowaniem siły fizycznej lub środków technicznych służących obezwładnieniu, w zakresie niezbędnym do wykonania danej czynności (art. 75 § 3a k.p.k.).

Nieusprawiedliwione niestawiennictwo może skutkować jego zatrzymaniem i przymusowym doprowadzeniem do organu wzywającego.

Podjejrzany

Osoba, co do której wydano **postanowienie o przedstawieniu zarzutów**, albo której bez wydania takiego postanowienia postawiono zarzut w związku z przystąpieniem do **przesłuchania w charakterze podejrzanego**.

Osoba podejrzana

osoba, co do której organy posiadają informacje typujące ją na sprawcę przestępstwa i wobec której kierują postępowanie, pomimo że nie postawiono jej żadnych zarzutów. Osoba podejrzana nie posiada statusu strony, ale przysługują jej nieliczne uprawnienia

PRZEDSTAWIENIE ZARZUTÓW – ART.

313

osoba
podejrzana

podejrzany

oskarżony

WNIESIENIE DO SĄDU OSKARŻENIA/WNIOSKU O WARUNKOWE UMORZENIE/WNIOSKU W TRYBIE ART. 335 k.p.k.

Osoba podejrzana to tzw. faktycznie podejrzany, czyli osoba w stosunku do której podjęto w postępowaniu przygotowawczym określone czynności procesowe (art. 219, 237 § 4, art. 243, 244, 308), ale nie zostały jej przedstawione zarzuty. Osoba podejrzana to osoba znajdująca się „w kręgu zainteresowania” organów postępowania.

art. 71 § 1 – podejrzany to osoba, co do której wydano postanowienie o przedstawieniu zarzutów albo bez wydania takiego postanowienia przesłuchano w charakterze podejrzanego

art. 71 § 2 – oskarżony to osoba, przeciwko której wniesiono oskarżenie do sądu, a także osoba, co do której prokurator złożył wniosek o warunkowe umorzenie postępowania albo wniosek w trybie art. 335 § 1 k.p.k.

**PODEJRZANY I OSOBA PODEJRZANA TO NIE JEST
TO SAMO!!!**

Pokrzywdzony

- Osoba fizyczna lub prawna, której dobro prawne zostało bezpośrednio naruszone lub zagrożone przez przestępstwo.
- Pokrzywdzonym może też być niemająca osobowości prawnej instytucja państwowa lub samorządowa; inna jednostka organizacyjna, której odrębne przepisy przyznają zdolność prawną.

Pokrzywdzony

- Za pokrzywdzonego uważa się także **zakład ubezpieczeń** w zakresie w jakim pokrył szkodę wyrządzoną pokrzywdzonemu przez przestępstwo lub jest zobowiązany do jej pokrycia (art. 49 § 3 k.p.k.).
- Prawa pokrzywdzonego mogą zaś wykonywać:
 1. **organy Państwowej Inspekcji Pracy**, w sprawach o przestępstwa przeciwko prawom osób wykonujących pracę zarobkową, o których mowa w art. 218-221 oraz w art. 225 § 2 k.k., jeżeli w zakresie swego działania ujawniły przestępstwo lub wystąpiły o wszczęcie postępowania (art. 49 § 3a k.p.k.),
 2. **organy kontroli państwowej** w sprawach o przestępstwa, którymi wyrządzono szkodę w mieniu instytucji lub jednostki organizacyjnej, o której mowa w art. 49 § 2 k.p.k., jeżeli nie działa organ pokrzywdzonej instytucji lub jednostki organizacyjnej, ale jedynie wówczas gdy organy kontroli państwowej w zakresie swojego działania ujawniły przestępstwo lub wystąpiły o wszczęcie postępowania.

Pokrzywdzony - definicja

- - definicja pokrzywdzonego ma dwoisty charakter: materialno – formalny,
- *Krąg pokrzywdzonych w rozumieniu art. 49 § 1 k.p.k. ograniczony jest zespołem znamion czynu będącego przedmiotem postępowania oraz czynów współukaranych.*
- Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 15 września 1999 r. I KZP 26/99
- Definicja pokrzywdzonego zawarta w art. 49 obejmuje trzy elementy:
- 1) zakres podmiotowy (osoba fizyczna lub prawna, niemająca osobowości prawnej instytucja państwowa lub samorządowa albo inna jednostka organizacyjna, której odrębne przepisy przyznają zdolność prawną),
- 2) dobro prawne,
- 3) bezpośredniość naruszenia lub zagrożenia dobra prawnego przez przestępstwo
- W. Posnow, *Sytuacja pokrzywdzonego...*, s. 10; W. Posnow, *Rozważania nad pojęciem pokrzywdzonego w procesie karnym*, PiP 1979/8–9

Pokrzywdzony - definicja

- *Pokrzywdzonym może być w procesie karnym jedynie ten, kogo przestępstwo dotyka bezpośrednio, naruszając lub zagrażając w taki sposób jego dobru prywatnemu, chronionemu przez naruszony przez sprawę przepis. O pokrzywdzeniu decyduje bezpośredniość naruszonego lub zagrożonego przestępstwem dobra.*
- **Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 17 listopada 2005 r. II KK 108/05**

Pokrzywdzony

- Posiada status strony postępowania przygotowawczego i ze względu na to przysługuje mu szereg uprawnień na tym etapie postępowania, o czym jest pouczany przed pierwszym przesłuchaniem
- Przykładowe uprawnienia:
 - składanie wniosków o dokonanie czynności śledztwa,
 - korzystania z pomocy pełnomocnika,
 - wyrażenie zgody na skierowanie sprawy do mediacji,
 - złożenie zażalenia na odmowę wszczęcia śledztwa lub dochodzenia oraz na umorzenie postępowania przygotowawczego.
- Zob. art. 300 § 2 k.p.k.

Prawo do złożenia wniosku o przeprowadzenie czynności w postępowaniu przygotowawczym

- Inkwizycyjny charakter postępowania przygotowawczego nie wyłącza prawa stron do złożenia wniosku dowodowego. Zastosowanie ma art. 167 – dowody przeprowadza się na wniosek stron lub z urzędu.
- Art. 315 § 1 k.p.k. – Podejrzany i jego obrońca oraz pokrzywdzony i jego pełnomocnik mogą składać wnioski o dokonanie czynności śledztwa (dot. także dochodzenia).
- Art. 316 § 3 k.p.k. – prawo do żądania przesłuchania świadka przez sąd, jeżeli istnieje niebezpieczeństwo, że nie będzie można go przesłuchać na rozprawie.

Prawo do udziału w czynnościach postępowania przygotowawczego

1. Art. 315 § 2 k.p.k. – „**czynności wnioskowe**” stronie, która złożyła wniosek oraz jej obrońcy lub pełnomocnikowi nie można odmówić wzięcia udziału w czynności, jeżeli tego żądają. Można jednak nie sprowadzać podejrzanego pozbawionego wolności, jeżeli spowodowałoby to poważne trudności.
 - uprawniony do udziału w czynności powinien zostać o niej powiadomiony zgodnie z art. 117 k.p.k.
 - „Poważne trudności” to np. znaczna odległość między miejscem, gdzie przebywa podejrzany a miejscem przeprowadzenia czynności.
 - Jeżeli strona złożyła wniosek, ale nie uczestniczyła w czynności nie można jej odmówić udostępnienia akt w tym zakresie (np. protokołu przesłuchania – por. art. 157 § 3)
2. Art. 316 § 1 – prawo do udziału w **czynnościach niepowtarzalnych** (chyba że zachodzi niebezpieczeństwo utraty lub zniekształcenia dowodu)
 - art. 316 § 2 – podejrzanego pozbawionego wolności nie sprowadza się, wtedy gdy zwłoka grozi utratą lub zniekształceniem dowodu.

Prawo do udziału w czynnościach postępowania przygotowawczego

3. Art. 317 § 1 – prawo do udziału w innych czynnościach niż powyższe, jeżeli strony zgłosiły takie żądanie
 - w szczególnie uzasadnionym wypadku prokurator może odmówić dopuszczenia do udziału w czynności ze względu na interes śledztwa albo może odmówić sprowadzenia podejrzanego pozbawionego wolności gdy spowodowałoby to poważne trudności.
4. Art. 318 – prawo do zapoznania się z opinią biegłego i uczestniczeniu w przesłuchaniu biegłego.
5. Art. 185a, 185b, 185c, 316 § 3 – uprawnienie do wzięcia udziału w sądowym przesłuchaniu świadka w toku postępowania przygotowawczego
 - w przypadku sądowego przesłuchania świadka z art. 185a – 185c **podejrzany nie ma prawa do wzięcia udziału w czynności!**
Uczestnicy w niej obrońca podejrzanego

Prawo do zaskarżenia rozstrzygnięć wydawanych w postępowaniu przygotowawczym

- Uprawnienie, które przysługuje również podmiotom, które nie są stroną w postępowaniu przygotowawczym.
 - Art. 302 § 1 – osobom nie będącym stronami przysługuje zażalenie na postanowienia i zarządzenia naruszające ich prawa.
 - Art. 302 § 2 – Stronom oraz osobom nie będącym stronami służy zażalenie na czynności inne niż postanowienia i zarządzenia naruszające ich prawa.
- Ponadto, osoba, która złożyła zawiadomienie o możliwości popełnienia przestępstwa może złożyć zażalenie na odmowę wszczęcia postępowania przygotowawczego lub na umorzenie śledztwa (dochodzenia) – art. 306 § 1 i 1a.
- Zasada – zażalenie na postanowienia prokuratora składa się do sądu (albo właściwego do rozpoznania sprawy albo zgodnie z przepisami szczególnymi, np. art. 252 § 2).
- Postanowienia nieprokuratorskich organów prowadzących postępowanie przygotowawcze rozpoznaje prokurator.

Uprawnienia pokrzywdzonego

- Jeżeli pokrzywdzony złoży oświadczenie o występowaniu w roli oskarżyciela posiłkowego, przysługują mu uprawnienia strony.
- Jeżeli nie złoży takiego oświadczenia, w postępowaniu sądowym przysługują mu uprawnienia do:
 1. udziału w posiedzeniu w przedmiocie warunkowego umorzenia postępowania (art. 341 § 1 k.p.k.),
 2. udziału w posiedzeniu w przedmiocie skazania bez przeprowadzania rozprawy w wyniku złożenia wniosku w trybie art. 335 § 1 k.p.k. oraz aktu oskarżenia wraz z wnioskiem w trybie art. 335 § 2 k.p.k. (art. 343 § 5 k.p.k.),
 3. udział w posiedzeniu w przedmiocie wniosku oskarżonego skierowanego w trybie art. 338a k.p.k. (art. 343a § 2 k.p.k. w zw. z art. 343 § 5 k.p.k.),
 4. sprzeciwienia się wnioskowi o skazanie bez przeprowadzania rozprawy (art. 343 § 2 k.p.k.),
 5. udział w rozprawie, jeżeli się stawi i pozostawania na sali rozpraw, choćby miał składać zeznania jako świadek (art. 384 § 2 k.p.k.),
 6. sprzeciwienia się wnioskowi o dobrowolne poddanie się odpowiedzialności karnej (art. 387 § 2 k.p.k.),
 7. wniesienia apelacji od wyroku warunkowo umarzającego postępowanie (art. 444 k.p.k.).

Oskarżyciel posiłkowy

- **Oskarżyciel posiłkowy** - pokrzywdzony działający jako strona **obok** lub **zamiast** oskarżyciela publicznego w sprawach o przestępstwa ścigane z oskarżenia publicznego.
- **Oskarżyciel posiłkowy uboczny** - pokrzywdzony, który w toku postępowania sądowego występuje jako strona obok oskarżyciela publicznego (art. 53 k.p.k.)
- **Oskarżyciel posiłkowy subsydiarny** - pokrzywdzony kierujący do sądu subsydiarny akt oskarżenia w sytuacji, gdy dwukrotnie umorzono postępowanie przygotowawcze w jego sprawie na skutek złożonego przez niego zażalenia albo gdy dwukrotnie odmówiono w niej wszczęcia postępowania, **a następnie po wniesieniu zażalenia do prokuratora nadrzędnego na drugie z kolei postanowienie, decyzja ta została przez niego utrzymana w mocy** (art. 55 k.p.k. i 330 § 2 k.p.k.) (UWAGA! Nowelizacja 05.10.2019 r.)

Oskarżyciel posiłkowy

UBOCZNY

- Złożenie **oświadczenia**, że będzie działał w charakterze oskarżyciela posiłkowego.
- Termin: **do czasu rozpoczęcia przewodu sądowego** na pierwszej rozprawie głównej.
- **Cofnięcie** aktu oskarżenia przez oskarżyciela publicznego → złożenie oświadczenia w terminie **14 dni od powiadomienia** go o cofnięciu (art. 54 § 2 k.p.k.)

SUBSYDIARNY

- Dwukrotne uzyskanie decyzji o umorzeniu postępowania przygotowawczego (lub o odmowie wszczęcia), **a następnie utrzymanie drugiego umorzenia** (odmowy wszczęcia) w mocy przez prokuratora nadrzędnego.
- Termin: **miesiąc od doręczenia zawiadomienia o utrzymaniu w mocy drugiego postanowienia** przez prokuratora nadrzędnego.
- **Przymus adwokacko-radcowski** → sporządzenie i podpisanie subsydiarnego aktu oskarżenia przez profesjonalnego reprezentanta procesowego (art. 55 § 2 k.p.k.).

Oskarżyciel posiłkowy

UBOCZNY

- Sąd może **ograniczyć liczbę oskarżycieli posiłkowych** występujących w sprawie, jeżeli jest to konieczne dla zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania (art. 56 § 1 k.p.k.).
- Na postanowienie o odmówieniu oskarżycielowi posiłkowemu udziału w postępowaniu sądowym ze względu na zbyt dużą liczbę oskarżycieli **zażalenie nie przysługuje**.
- Osobie, której **odmówiono**, przysługuje jednak prawo złożenia sądowi **pisma wyrażającego jej stanowisko w terminie 7 dni** od doręczenia postanowienia.

SUBSYDIARNY

- Inny pokrzywdzony tym samym **czynem** może aż do rozpoczęcia przewodu sądowego na rozprawie głównej przyłączyć się do postępowania wszczętego na skutek wniesienia subsydiarnego aktu oskarżenia (art. 55 § 3 k.p.k.).
- Do postępowania wszczętego na skutek wniesienia subsydiarnego aktu oskarżenia **może wstąpić w każdym czasie prokurator**, który staje się oskarżycielem publicznym, a oskarżyciel posiłkowy subsydiarny staje się oskarżycielem posiłkowym ubocznym.

Oskarżyciel posiłkowy

UBOCZNY

- **Śmierć** oskarżyciela ubocznego:
- **Nie tamuje biegu** postępowania (art. 58 § 1 k.p.k.)
- Osoby najbliższe, a także osoby pozostające na jego utrzymaniu mogą przystąpić do postępowania w charakterze oskarżyciela posiłkowego w **każdym stadium** postępowania.

SUBSYDIARNY

- Śmierć oskarżyciela subsydiarnego:
- Postępowanie **zawiesza się** (art. 61 § 1 k.p.k. w zw. z art. 58 § 2 k.p.k.)
- Osoby najbliższe lub osoby pozostające na utrzymaniu zmarłego mogą wstąpić w jego prawa w terminie **3 miesięcy od dnia śmierci**.
- Żadna z osób nie wstąpi → umorzenie (art. 61 § 2 k.p.k.).

- Odstąpienie oskarżyciela posiłkowego od oskarżenia- **art. 57 k.p.k.**
- W razie odstąpienia **nie może on ponownie przyłączyć** się do postępowania.
- O odstąpieniu oskarżyciela posiłkowego od oskarżenia w sprawie, w której oskarżyciel publiczny nie bierze udziału, **sąd zawiadamia prokuratora**. Może on wstąpić do postępowania w terminie **14 dni od doręczenia** mu zawiadomienia.
- **Nieprzystąpienie** w terminie 14 dni→ **umorzenie**.

Wydanie postanowienia o umorzeniu postępowania przygotowawczego

Złożenie zażalenia przez pokrzywdzonego na postanowienia o umorzeniu postępowania przygotowawczego do sądu właściwego do rozpoznania sprawy (art. 306 § 1a § 1a k.p.k. w zw. z art. 465 § 2 k.p.k.)

Uchylenie zaskarżonego postanowienia o umorzeniu postępowania przygotowawczego przez sąd i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania ze wskazaniem powodów uchylenia (art. 330 § 1 k.p.k.)

Przeprowadzenie postępowania zgodnie ze wskazaniem sądu co do okoliczności, które należy wyjaśnić i czynności, które należy przeprowadzić

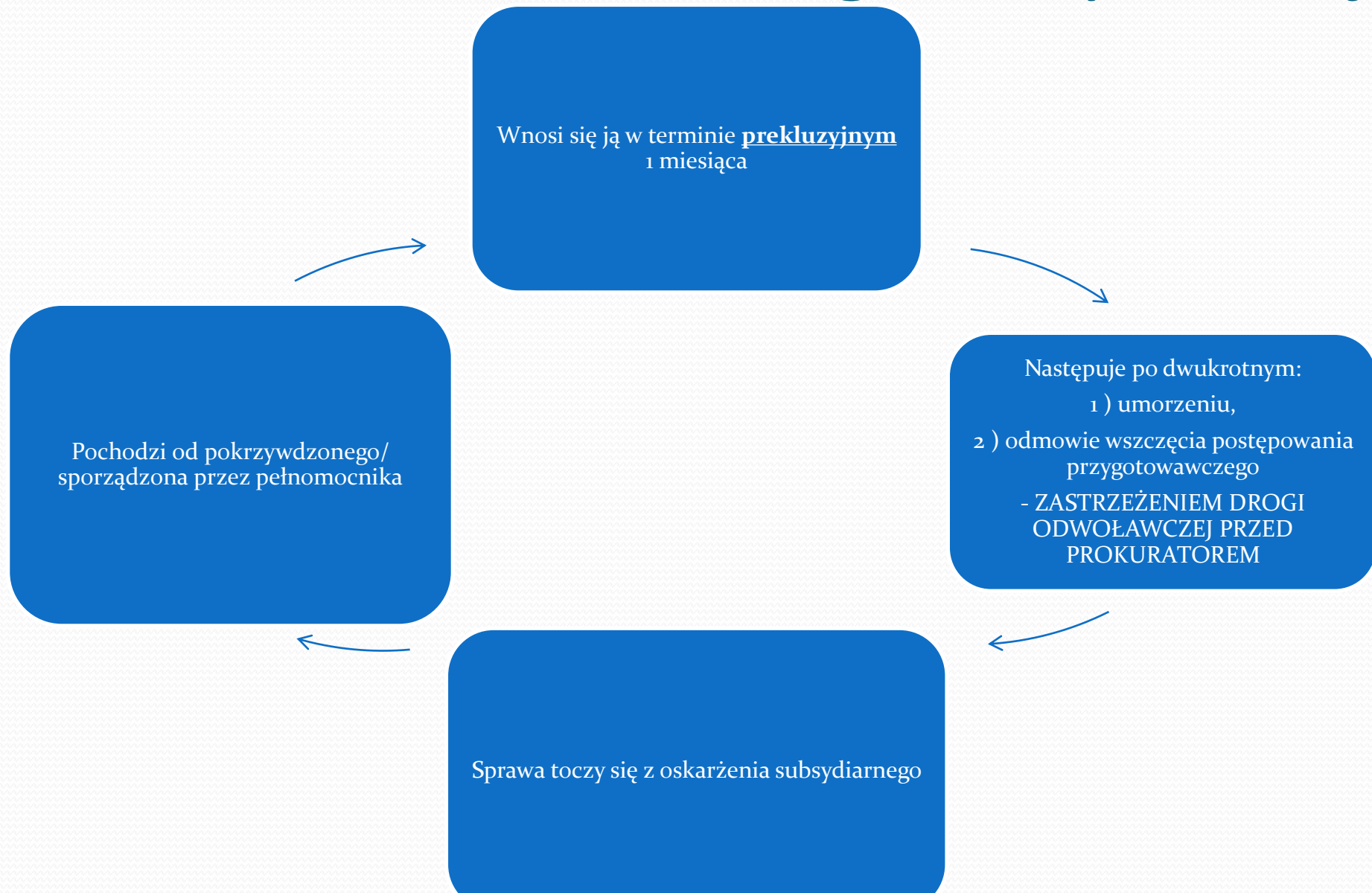
Ponowne wydanie postanowienia o umorzeniu postępowania z pouczeniem co do możliwości zaskarżenia tej decyzji do prokuratora nadzrędnego (art. 330 § 2 k.p.k.)

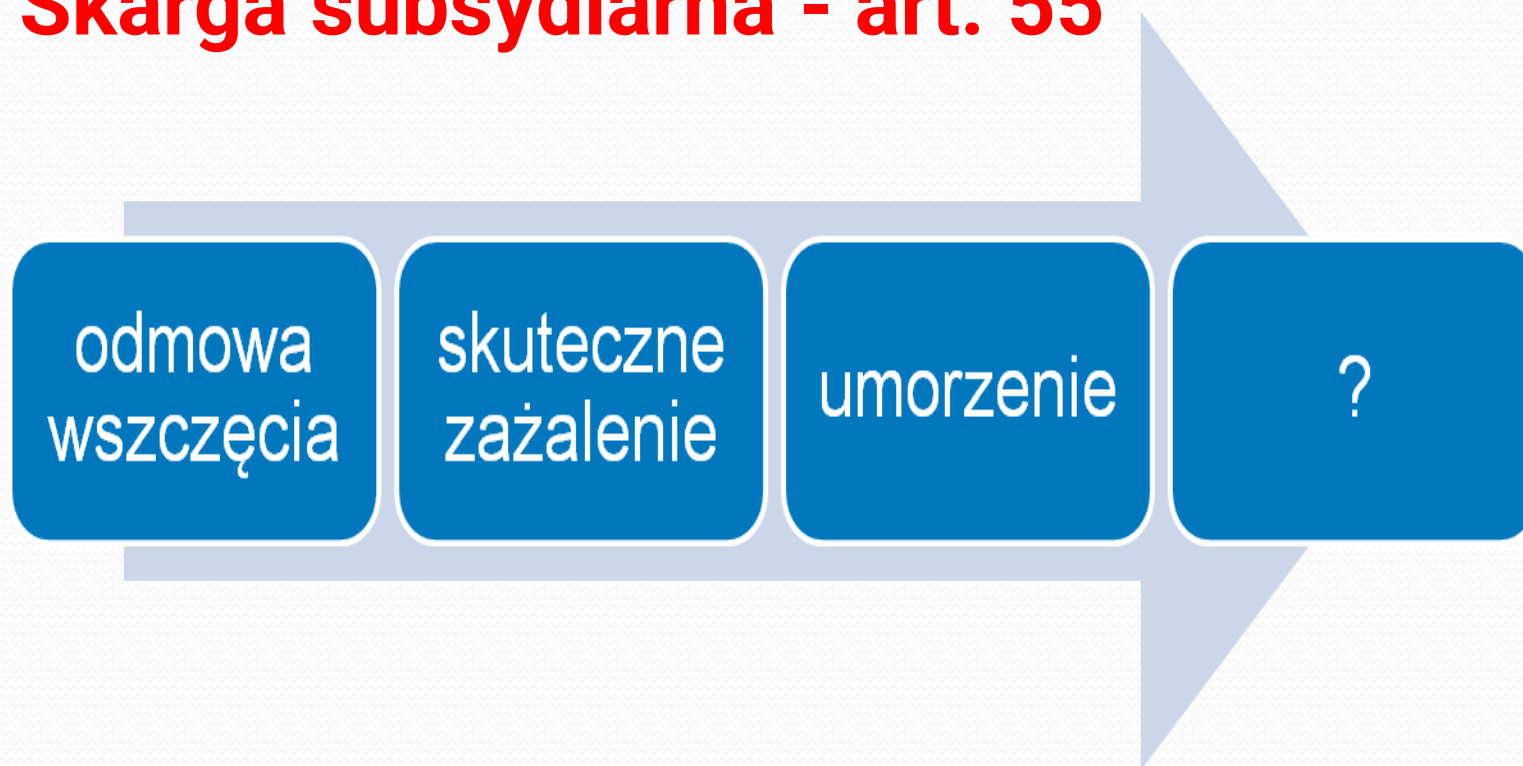
Złożenie przez pokrzywdzonego zażalenia na to postanowienie do prokuratora nadzrędnego, który po rozpoznaniu zażalenia na drugie umorzenie utrzymuje zaskarżone postanowienie w mocy (art. 330 § 2 k.p.k.)

Wniesienie subsydiarnego aktu oskarżenia w terminie miesiąca od otrzymania zawiadomienia o decyzji prokuratora nadzrędnego o utrzymaniu w mocy drugiego umorzenia (art. 330 § 2 k.p.k.)

Warunki formalne skargi subsydiarnej

Skarga subsydiarna - art. 55

Pojęcie „ponownego wydania postanowienia”

- Aby zaktualizowało się uprawnienie do wniesienia zażalenia do prokuratora nadrzędnego, musi wystąpić **tożsamość** decyzji procesowych (dwa umorzenia lub dwie odmowy wszczęcia postępowania). Uprawnienie nie aktualizuje się natomiast, gdy po uchyleniu decyzji o odmowie, prokurator następnie wyda postanowienie o umorzeniu postępowania.
- Wyrok SN z 10.07.2013 r., IV KK 87/13

Oskarżyciel prywatny

- **Oskarżyciel prywatny** - pokrzywdzony, który wnosi i popiera oskarżenie o przestępstwo ścigane z oskarżenia prywatnego.
- Art. 59 § 1 k.p.k.
- Odrębny tryb postępowania: art. 485-499 k.p.k.

Tryb prywatnoskargowy

Obecnie temu trybowi postępowania podlegają:

- 1) Zniesławienie (art. 212 § 4 k.k.),
- 2) Zniewaga (art. 216 § 5 k.k.),
- 3) Naruszenie nietykalności cielesnej (art. 217 § 3 k.k.),
- 4) Naruszenie narządów ciała lub rozstrój zdrowia, trwające nie dłużej niż 7 dni, chyba że pokrzywdzonym jest osoba najbliższa zamieszkująca wspólnie ze sprawcą (art. 157 § 2 i 4 k.k.),
- 5) Nieumyślne uszkodzenie ciała inne niż powodujące ciężki uszczerbek na zdrowiu, trwające nie dłużej niż 7 dni, chyba że pokrzywdzonym jest osoba najbliższa zamieszkująca wspólnie ze sprawcą (art. 157 § 3 i 4 k.k.).

- Śmierć oskarżyciela prywatnego → art. 61 k.p.k.
- **Zawieszenie** postępowania.
- Osoby najbliższe lub pozostające na utrzymaniu zmarłego mogą wstąpić w jego prawa.
- Termin: **3 miesiące od dnia śmierci**
- **Niewstąpienie** w terminie 3 miesięcy → **umorzenie**.

Tryb prywatnoskargowy

- Zakres przestępstw ściganych z oskarżenia prywatnego jest podyktowany **szczególnym rodzajem dóbr prawnych o ściśle osobistym charakterze**.
- **Karalność jest uzależniona od woli dysponenta** danego dobra i leży przede wszystkim w jego interesie, a tylko pośrednio w interesie społecznym.
- Jeżeli **prokurator zauważy interes społeczny** w ściganiu takich przestępstw z urzędu, może wszcząć postępowanie lub wstąpić do postępowania już wszczętego → **art. 60 k.p.k.**

Konsekwencje śmierci stron postępowania

oskarżyciel publiczny

- zastępuje go inny oskarżyciel publiczny (np. inny prokurator)

oskarżyciel posiłkowy uboczny

- Śmierć oskarżyciela posiłkowego nie tamuje biegu postępowania; osoby najbliższe lub osoby pozostające na jego utrzymaniu mogą przystąpić do postępowania w charakterze oskarżyciela posiłkowego w każdym stadium postępowania (art. 58 § 1)

oskarżyciel posiłkowy
subsydjarny

- Postępowanie zawiesza się (sąd lub referendarz sądowy), a osoby najbliższe lub osoby pozostające na utrzymaniu zmarłego mogą wstąpić w jego prawa. Jeżeli w terminie zawitym 3 miesięcy osoba uprawniona nie wstąpi w prawa zmarłego, sąd lub referendarz sądowy umarza postępowanie. (art. 58 § 2 w zw. z art. 61)

oskarżyciel prywatny

- Postępowanie zawiesza się (sąd lub referendarz sądowy), a osoby najbliższe lub osoby pozostające na utrzymaniu zmarłego mogą wstąpić w jego prawa. Jeżeli w terminie zawitym 3 miesięcy osoba uprawniona nie wstąpi w prawa zmarłego, sąd lub referendarz sądowy umarza postępowanie. (art. 61)

pokrzywdzony (strona w
postępowaniu
przygotowawczym)

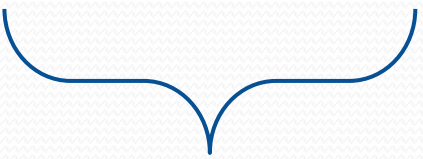
- W razie śmierci pokrzywdzonego prawa, które by mu przysługiwały, mogą wykonywać osoby najbliższe lub osoby pozostające na jego utrzymaniu, a w wypadku ich braku lub nieujawnienia - prokurator, działając z urzędu (art. 52)

oskarżony

- Umorzenie postępowania (art. 17 § 1 pkt. 5), chyba że chodzi o kasację (art. 529) czy wznowienie postępowania (545). Osoby najbliższe mogą po śmierci oskarżonego dochodzić roszczeń z rozdziału 58 k.p.k.

REPREZENTANCI STRON PROCESOWYCH

Osoby działające za stronę i w jej imieniu na mocy odpowiedniego tytułu prawnego.

Reprezentanci stron procesowych to:

1. obrońcy
2. pełnomocnicy
3. przedstawiciele ustawowi

1. pełnomocnictwo udzielone przez stronę lub jej przedstawiciela ustawowego
2. zarządzenie prezesa sądu, referendarza sądowego, (np. art. 81, 378),
3. postanowienie sądu (por. 387)
4. przepis ustawy

Przedstawiciele procesowi stron

- **Obróńca** - przedstawiciel procesowy **oskarżonego**, reprezentujący go w toku postępowania karnego i działający w jego imieniu i na jego rzecz; obrońcą może być jedynie adwokat lub radca prawny.
- **Pełnomocnik** - reprezentant procesowy (radca prawny lub adwokat) **strony innej niż oskarżony** (np. pokrzywdzonego), a także **osoby niebędącej stroną** (np. świadka).
- **Przedstawiciele ustawowi**

Przedstawiciele procesowi stron

OBROŃCA

- Art. 83 k.p.k.
- obrońcę ustanawia **oskarżony!**
- Do czasu ustanowienia obrońcy przez **oskarżonego pozbawionego wolności**, obrońcę może ustanowić **inna osoba**, o czym niezwłocznie zawiadamia się oskarżonego.

Przedstawiciele procesowi stron

- **Obronca może przedsięwziąć czynności procesowe jedynie na korzyść oskarżonego (art. 86 § 1 k.p.k.).**
- **Udział obrońcy w postępowaniu nie wyłącza osobistego działania w nim oskarżonego (art. 86 § 2 k.p.k.).**
- **Obronca może bronić kilku oskarżonych, jeżeli ich interesy nie pozostają w sprzeczności (art. 85 § 1 k.p.k.).**
- **W razie rażącego naruszenia przez obrońcę jego obowiązków procesowych sąd, a w postępowaniu przygotowawczym prokurator, zawiadamia o tym właściwą okręgową radę adwokacką (art. 20 § 1 k.p.k.).**

OBROŃCA

Prawo do obrony w znaczeniu formalnym to prawo do korzystania z pomocy obrońcy.

- Ze względu na rodzaj tytułu do obrony, obrońcy mogą być:
 - - obrona **z wyboru** – tytułem prawnym jest upoważnienie do obrony udzielone adwokatowi (radcy prawnemu) przez oskarżonego lub jego przedstawiciela ustawowego
 - - obrona **z urzędu** – tytułem prawnym jest zarządzenie prezesa sądu (referendarza sądowego)
- Ze względu na obowiązek posiadania obrońcy:
 - obrona **obligatoryjna** – oskarżony musi mieć obrońcę w sytuacjach wskazanych w ustawie (art. 79 § 1 i 2 oraz art. 80)
 - obrona **fakultatywna** – oskarżony sam podejmuje decyzję czy chce korzystać z pomocy obrońcy

OBROŃCA

- obrońcą może być jedynie adwokat lub radca prawny (por. art. 82). Oskarżony może mieć max. 3 obrońców. Natomiast jeden obrońca może bronić dowolnej liczby oskarżonych o ile interesy tych oskarżonych nie są sprzeczne (art. 85 § 1)
 - Wyrok SA w Warszawie z dnia 18 września 2012 r., II AKa 191/12 → Sprzeczność interesów oskarżonych zachodzi wtedy, gdy obrona jednego z oskarżonych w sposób nieuchronny naraża dobro drugiego z nich, a więc gdy wyjaśnienia jednego z oskarżonych oraz ich ocena godzi w interes drugiego. Kolizja interesów prowadzi w takiej sytuacji do unicestwienia roli obrońcy w procesie karnym, co stanowi pogwałcenie uprawnień z art. 6 k.p.k. i z reguły musi być traktowane jako mogące mieć wpływ na treść wyroku.
- Sąd (w postępowaniu przygotowawczym również prezes sądu właściwego do rozpoznania sprawy), stwierdzając sprzeczność interesów, wydaje w tej kwestii postanowienie, w którym jednocześnie:
 1. przy obronie z wyboru wyznacza oskarżonemu termin ustanowienia innych obrońców
 2. przy obronie z urzędu wyznacza innego obrońcę.

- Obrońca **z wyboru / z urzędu**,
- Oskarżony ustanawia obrońcę na podstawie upoważnienia do obrony,
- Obrońcę z urzędu prezes sądy lub referendarz sądowy wyznacza z listy obrońców; przyznanie obrońcy z urzędu wymaga wykazania, że oskarżony nie jest w stanie ponieść kosztów działania pełnomocnika bez uszczerbku dla niezbędnego utrzymania siebie i rodziny (tzw. prawo ubogich),
- Uwaga! Zob. art. 616 § 2 pkt 2, art. 618 § 1 pkt 11 i art. 627 k.p.k.,
- Obowiązek podejmowania czynności procesowych aż do prawomocnego zakończenia postępowania, obowiązek sporządzenia apelacji, gdy domaga się tego oskarżony,
- Możliwość udzielenia substytucji

- obrońca może przedsięwziąć czynności procesowe jedynie na korzyść oskarżonego. Udział obrońcy w postępowaniu nie wyłącza osobistego działania w nim oskarżonego.
- Z nakazu działania wyłącznie na korzyść wynika też potrzeba uznania za bezskuteczne czynności obrończych niekorzystnych dla oskarżonego.
- Postanowienie SN z dnia 28 lipca 2004 r., V KK 60/04 → obrońca zawsze winien działać z należytą starannością, niezależnie od tego czy jest obrońcą z wyboru, czy też z urzędu oraz czy obrona ma charakter obligatoryjny.
- obrońca może zostać ustanowiony (wyznaczony) do udziału w całym postępowaniu, jego części (np. w postępowaniu kasacyjnym) lub do dokonania określonej czynności (np. sporządzenia apelacji, udziału w przesłuchaniu świadka małoletniego).

OBROŃCA Z WYBORU

- obrońcę ustanawia oskarżony, ewentualnie przedstawiciel ustawowy.
- Do czasu ustanowienia obrońcy przez oskarżonego pozbawionego wolności, obrońcę może ustanowić inna osoba, o czym niezwłocznie zawiadamia się oskarżonego → tzw. zastępcze upoważnienie do obrony.
- Upoważnienie do obrony może być udzielone **na piśmie** albo przez **oświadczenie do protokołu** organu prowadzącego postępowanie karne.
- Zakres działania - art. 84 § 1 – Ustanowienie obrońcy lub wyznaczenie obrońcy z urzędu uprawnia go do działania w całym postępowaniu, nie wyłączając czynności po uprawnieniu się orzeczenia, jeżeli nie zawiera ograniczeń.

OBROŃCA Z URZĘDU

- § 1. Oskarżony, który nie ma obrońcy z wyboru, może żądać, aby mu wyznaczono obrońcę z urzędu, **jeżeli w sposób należyty wykaże, że nie jest w stanie ponieść kosztów obrony bez uszczerbku dla niezbędnego utrzymania siebie i rodziny**.
- §1a. Przepis § 1 stosuje się odpowiednio, jeżeli oskarżony żąda wyznaczenia obrońcy z urzędu **w celu dokonania określonej czynności procesowej**.
- § 2. Sąd może cofnąć wyznaczenie obrońcy, jeżeli okaże się, że nie istnieją okoliczności, na podstawie których go wyznaczono. Na postanowienie o cofnięciu wyznaczenia obrońcy przysługuje zażalenie do innego równorzędnego składu tego sądu.

OBRONA OBLIGATORYJNA

Przesłanki obrony obligatoryjnej zachodzą, gdy oskarżony (podejrzany):

- ▶ nie ukończył 18 lat,
- ▶ jest głuchy, niemy lub niewidomy,
- ▶ zachodzi uzasadniona wątpliwość co do jego poczytalności w czasie popełnienia czynu (*tempore criminis*),
- ▶ zachodzi uzasadniona wątpliwość, czy stan jego zdrowia psychicznego pozwala na udział w postępowaniu lub prowadzenie obrony w sposób samodzielny oraz rozsądny,
- ▶ jest oskarżony o zbrodnię w postępowaniu przed sądem okręgowym.

Oskarżony musi mieć obrońcę także wtedy, gdy sąd uzna to za niezbędne ze względu na inne okoliczności utrudniające obronę.

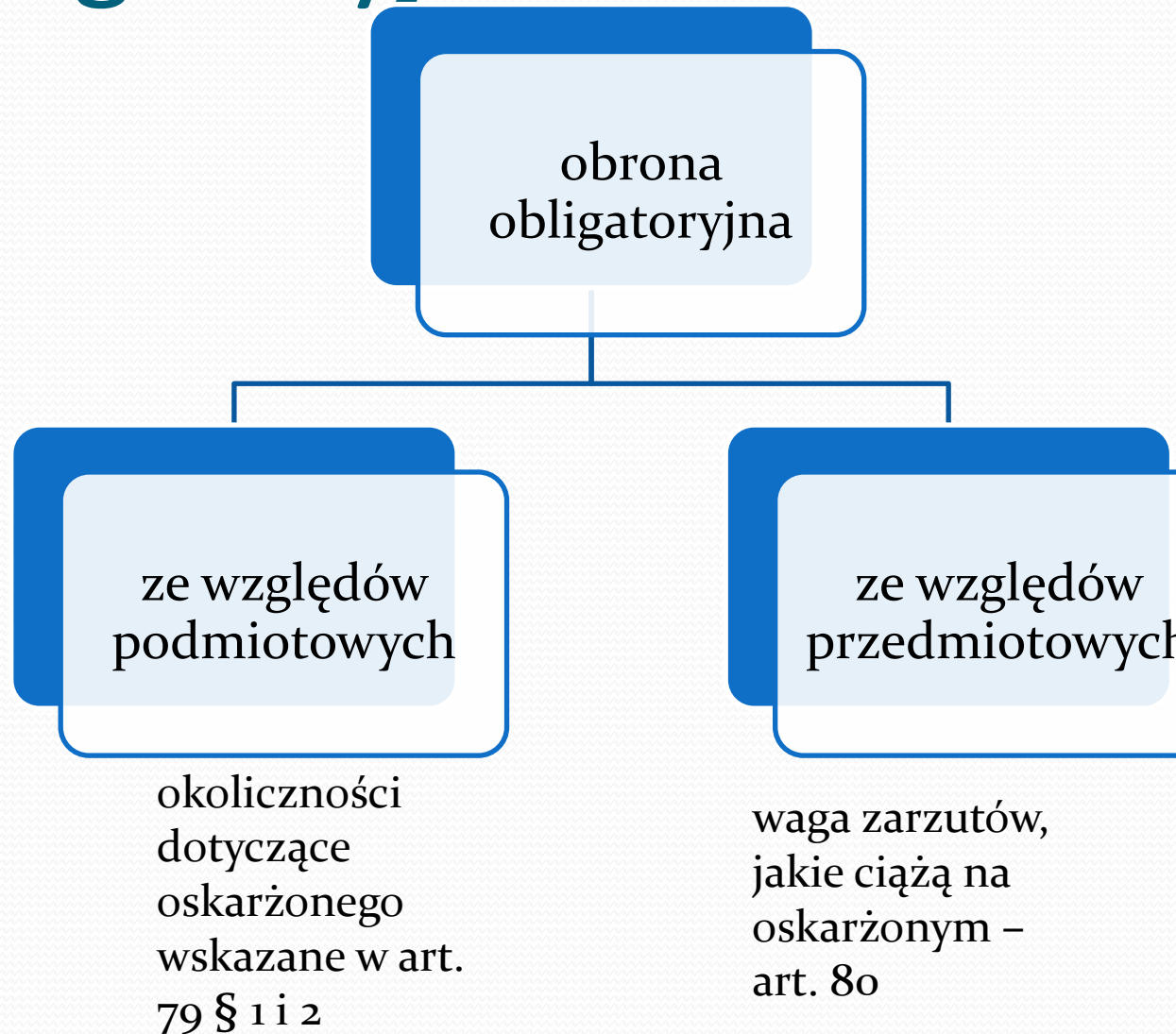
Inne okoliczności utrudniające obronę

Postanowienie SN z 25.06.2014 r., II KK 124/14

- 1. Fakt, iż sprawa jest skomplikowana pod względem faktycznym lub nawet pod względem prawnym, sam przez się nie może zadecydować o przyjęciu przez organ procesowy istnienia przesłanki obrony obligatoryjnej, określonej w art. 79 § 2 k.p.k.
- 2. Decyzja, czy zachodzi przesłanka obrony obligatoryjnej, określona w art. 79 § 2 k.p.k., należy do organu procesowego i powinna być podejmowana w oparciu o kryteria zobiektywizowane, tym niemniej ma ona charakter ocenny, a jednym z istotnych elementów służących do dokonania właściwej oceny jest stanowisko oskarżonego co do możliwości skutecznego prowadzenia obrony osobistej.
- Chodzi o właściwości osobiste oskarżonego, które nie uniemożliwiają, ale w znaczący sposób utrudniają realizację prawa do obrony materialnej bezpośrednio przez samego oskarżonego, np.: wiek, stan zdrowia, stan psychiczny, nieporadność.

Obrona obligatoryjna

- Od reguły, że oskarżony samodzielnie decyduje, czy chce bronić się samodzielnie czy korzystać z pomocy obrońcy, kpk wprowadza wyjątek w postaci obrony obligatoryjnej. W sytuacjach wskazanych w art. 79 i 80 oskarżony **musi** mieć obrońcę. Jeżeli nie ma obrońcy z wyboru, prezes lub referendarz sądowy sądu właściwego do rozpoznania sprawy wyznacza mu obrońcę z urzędu.

Zasada prawa do obrony

- **Zasada prawa do obrony**- dyrektywa, w myśl której oskarżony ma prawo bronić swoich interesów w procesie i korzystać z pomocy obrońcy.
- art. 42 ust. 2 Konstytucji
- Art. 6 k.p.k.
- Art. 6 ust. 3 lit. c EKPCz

Zasada prawa do obrony

- Na prawo do obrony składa się zespół uprawnień procesowych pozwalających dokonać czynności zmierzających do odparcia oskarżenia lub złagodzenia odpowiedzialności.
- Art. 6 k.p.k. zapewnia prawo do obrony w znaczeniu materialnym i formalnym, prawo do zachowania biernego oraz aktywnego.

Zasada prawa do obrony

OBRONA MATERIALNA

podejmowanie przez
jakąkolwiek osobę wszelkich
czynności procesowych w celu
ochrony interesów
oskarżonego w procesie.

- Art. 74 § 1 k.p.k.

OBRONA FORMALNA

korzystanie z pomocy obrońcy przez
oskarżonego

- Uprawnienie do wyboru obrońcy (art. 83 § 1 k.p.k.)
- Uprawnienie do korzystania z pomocy obrońcy z urzędu (art. 78-81 k.p.k.)
- Obrona obligatoryjna (art. 79, 80, 451, 548 k.p.k.).

PEŁNOMOCNIK

- Reprezentant procesowy strony innej niż oskarżony (np. pokrzywdzonego, oskarżyciela posiłkowego), a także osoby nie będącej stroną (np. świadka),
- Może nim być adwokat, radca prawny lub radca Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej.
- Odpowiednie stosowanie przepisów o obrońcy,
- Może być wyznaczony z urzędu pod warunkiem wykazania, że wnioskodawca nie jest w stanie ponieść kosztów działania pełnomocnika bez uszczerbku dla niezbędnego utrzymania siebie i rodziny,
- Działa wyłącznie w granicach swego umocowania i nie jest ograniczony kierunkiem podejmowanych czynności.

OBROŃCA A PEŁNOMOCNIK

- Pełnomocnik i obrońca mają **różną pozycję procesową**.
- Zaniedbania obrońcy nie mogą negatywnie oddziaływać na oskarżonego. Natomiast strona inna niż oskarżony ponosi ujemne konsekwencje nierzetelnego zachowania pełnomocnika.
- Por. zwłaszcza uchwała SN z 1 października 2013 r., I KZP 6/13

PRZEDSTAWICIEL USTAWOWY

- 1. osoby reprezentujące z mocy ustawy pokrzywdzonych małoletnich albo ubezwłasnowolnionych całkowicie lub częściowo
 - przedstawicielami ustawowymi są:
 - rodzicie (art. 98 § 1 k.r.o.)
 - opiekun faktyczny (art. 51 § 2 k.p.k.)
 - opiekun prawny wyznaczony przez sąd opiekuńczy zgodnie z art. 145 i następne k.r.o.
- 2. Osoba pod której pieczęą pozostaje pokrzywdzony, który jest osobą nieporadną w szczególności ze względu na wiek lub stan zdrowia.
- 3. Osoby reprezentujące z mocy ustawy oskarżonego nieletniego lub ubezwłasnowolnionego (art. 76 k.p.k.)
 - Jeżeli oskarżony jest nieletni lub ubezwłasnowolniony, jego przedstawiciel ustawowy lub osoba, pod której pieczęą oskarżony pozostaje, może podejmować na jego korzyść wszelkie czynności procesowe, a przede wszystkim wnosić środki zaskarżenia, składać wnioski oraz ustanowić obrońcę.

Rzecznicy interesu społecznego

- osoba **niezależna od stron** procesowych, działająca na rzecz **interesu społecznego**
- Rzecznik Praw Obywatelskich
- Rzecznik Praw Dziecka
- Przedstawiciel organizacji społecznej- art. 90 k.p.k.

RZECZNICY INTERESU SPOŁECZNEGO

- Przedstawiciel organizacji społecznej, który bierze udział w postępowaniu sądowym jeżeli zachodzi potrzeba ochrony interesu społecznego lub ważnego interesu indywidualnego objętego zadaniami statutowymi tej organizacji w szczególności w zakresie ochrony wolności i praw człowieka,
- Przykład: prezes organizacji zajmującej się ochroną praw zwierząt w postępowaniu sądowym w sprawie o przestępstwo z art. 35 ust. 2 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie praw zwierząt,
- Może zgłosić się do udziału w postępowaniu do rozpoczęcia przewodu na rozprawie głównej,
- Sąd decyduje o dopuszczeniu niezaskarżalnym postanowieniem,
- Prawo uczestniczenia w rozprawie, wypowiadania się i składania oświadczeń na piśmie bez prawa składania wniosków dowodowych i wnoszenia środków odwoławczych.

Rzecznicy interesu społecznego

Tzw. kasacja nadzwyczajna - art. 521

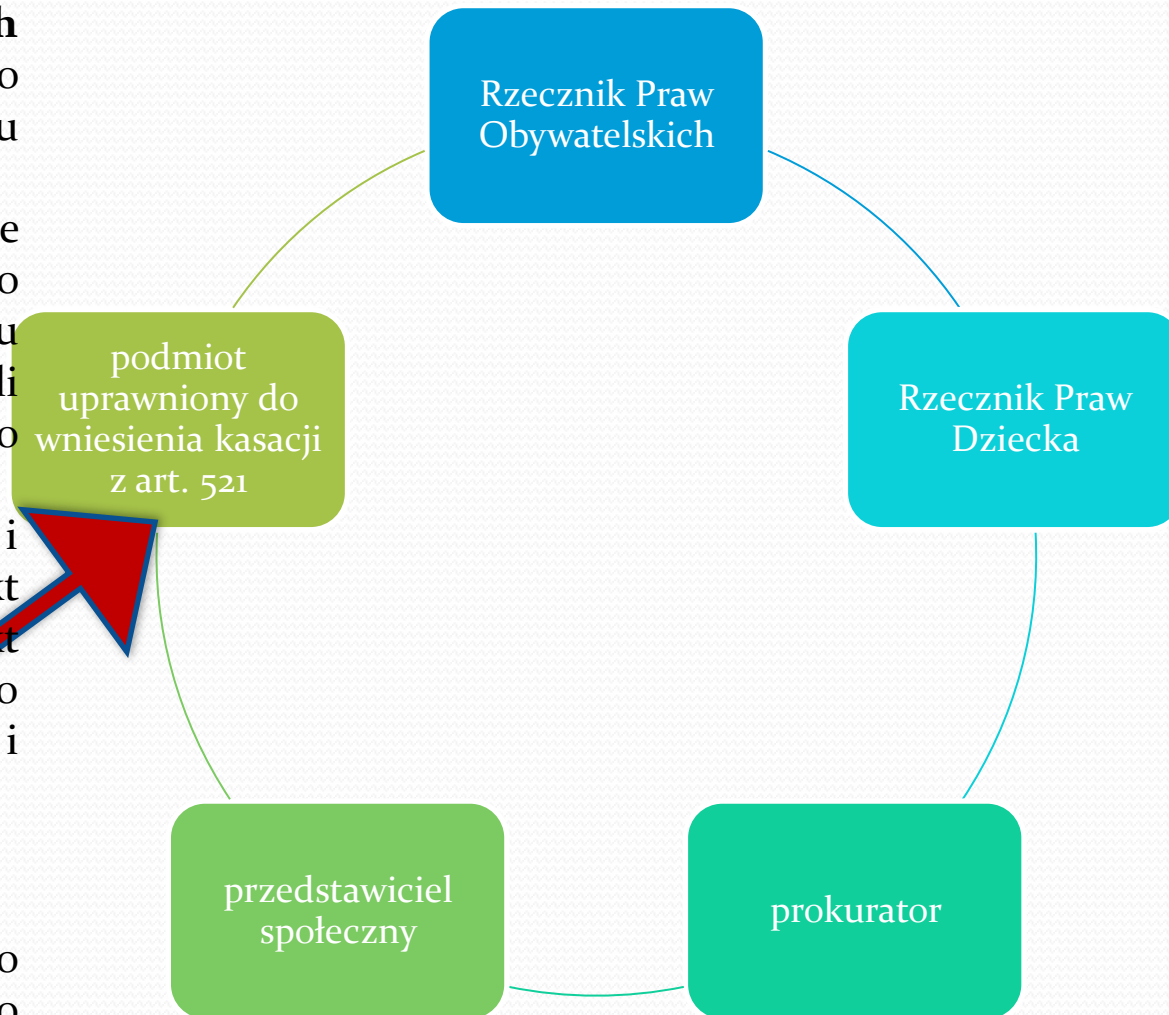
§ 1 **Minister Sprawiedliwości - Prokurator Generalny**, a także **Rzecznik Praw Obywatelskich** może wnieść kasację od każdego prawomocnego orzeczenia sądu kończącego postępowanie..

§ 2. **Rzecznik Praw Dziecka** może wnieść kasację od każdego prawomocnego orzeczenia sądu kończącego postępowanie, jeżeli przez wydanie orzeczenia doszło do naruszenia praw dziecka.

§ 3. Organy, o których mowa w § 1 i 2, mają prawo żądać do wglądu akt sądowych i prokuratorskich oraz akt innych organów ścigania po zakończeniu postępowania i zapadnięciu rozstrzygnięcia

Art. 672a

Kasację, o której mowa w art. 521, do Izby Wojskowej Sądu Najwyższego może wnieść również **Naczelny Prokurator Wojskowy**.

OSOBOWE ŹRÓDŁA DOWODOWE

Osoby wezwane przez organ procesowy do dostarczenia środka dowodowego

- 1. oskarżony (podejrzany) – wyjaśnienia
- 2. świadek - zeznania
- 3. biegły - opinia
- 4. osoba poddana badaniom lub oględzinom (oskarżony, podejrzany, osoba podejrzana, pokrzywdzony, świadek)
- 5. zawodowy kurator sądowy – wywiad środowiskowy

Pomocnicy organów procesowych

- osoba ułatwiająca organowi procesowemu wykonywanie jego funkcji
- specjaliści
- protokolanci
- stenografowie
- tłumacze
- konwojenci

Podmiot zobowiązany z art. 91a

- osoba fizyczna, osoba prawna lub jednostka organizacyjna niemająca osobowości prawnej, której odrębne przepisy przyznają osobowość prawną,
- która **uzyskała korzyść majątkową lub świadczenie** z art. 405-407 kc, 410 kc lub 412 kc od:
 - Skarbu Państwa,
 - jednostki samorządowej, państwowej lub samorządowej jednostki organizacyjnej
 - podmiotu, dla którego organ samorządu jest organem założycielskim
 - spółki prawa handlowego z większościowym udziałem SP lub jednostki samorządowej
- korzyść została uzyskana **w związku z popełnieniem czynu zabronionego**

Podmiot zobowiązany z art. 91a

- wniosek prokuratora
- sąd zobowiązuje ją do:
 - zwrotu korzyści lub jej równowartości uprawnionemu podmiotowi; lub
 - orzeka przepadek świadczenia lub jego równowartości na rzecz SP
- stosuje w tym wypadku przepisy prawa cywilnego

Podmiot zobowiązany z art. 91a

- jest przesłuchiwany w postępowaniu karnym w charakterze **świadka**

Uprawnienia:

- **może odmówić złożenia zeznań!**
- prawo do pomocy tłumacza
- prawo do pomocy pełnomocnika
- prawo dostępu do akt postępowania
- inicjatywa dowodowa
- prawo zadawania pytań osobie przesłuchiwanej
- prawo zabierania głosu końcowego przed obrońcą oskarżonego i oskarżonym

Podmiot zobowiązany z art. 91a

Obowiązki:

- obowiązek stawiennictwa na wezwanie organu
- obowiązek zawiadamiania o każdej zmianie miejsca swojego zamieszkania lub pobytu trwającego dłużej niż 7 dni, także z powodu pozbawienia wolności w innej sprawie , oraz o każdej zmianie danych umożliwiających kontaktowanie z art. 213 § 1 k.p.k.

Podmiot zobowiązany (art. 91a k.p.k.)

Właściciel przedsiębiorstwa (art. 91b)

- osoba fizyczna, prawna, ułomna osoba prawna
- przesłanka: uzyskanie korzyści majątkowej lub bezpodstawne wzbogacenie się kosztem podmiotów państwowych lub samorządowych
- przesłuchanie w charakterze świadka
- prawo do odmowy zeznań
- prawo do pomocy tłumacza
- obowiązek stawiennictwa jak oskarżony
- prawo do pomocy pełnomocnika
- dostęp do akt postępowania sądowego
- inicjatywa dowodowa

prawa strony w zakresie czynności procesowych odnoszących się do tego środka

przesłanki:

z przestępstwa sprawca osiągnął, chociażby pośrednio, korzyść majątkową znacznej wartości

przedsiębiorstwo jest własnością osoby fizycznej

przedsiębiorstwo służyło do popełnienia tego przestępstwa lub ukrycia osiągniętej z niego korzyści
właściciel tego chciał lub się na to godził

Kumulacja ról procesowych

- zmiana roli w zależności od stadium procesu
- kumulacja w jednej osobie kilku kategorii uczestników procesu

Niektórzy uczestnicy procesu mogą:

- 1) zmieniać swe role w zależności od stadium, w którym działają, np. prokurator jest organem postępowania przygotowawczego, a w postępowaniu sądowym jest stroną
- 2) kumulować w swojej osobie, w zależności od konkretnego układu procesowego, kilka kategorii uczestników procesu (spełniać kilka ról procesowych), np. pokrzywdzony może być w postępowaniu przed sądem jednocześnie oskarżycielem posiłkowym, powodem cywilnym i świadkiem.

Kumulacja ról procesowych jest niedopuszczalna w następujących przypadkach:

- 1) Organ procesowy nie może spełniać żadnej innej roli poza tą jedyną – organu. Nie może więc sędzia, ławnik, prokurator pełnić dodatkowej drugiej roli, np. świadka, biegłego
- 2) Sprzeczność ról uczestników procesu uniemożliwia łączenie ich przez jedną osobę (jedna i ta sama osoba nie może pełnić ról przeciwnych). Nie można np. być równocześnie w tym samym procesie obrońcą oskarżonego i pełnomocnikiem oskarżyciela posiłkowego
- 3) Łączne spełnianie niektórych ról uczestników procesu przez jedną osobę spowodowałoby nienależyte wykonanie jednej z ról. Od niektórych uczestników niebędących organami wymaga się bezstronności, a działanie w innej roli równocześnie podważa wiarę w tą bezstronność. Dlatego do biegłego, protokolanta, stenografa i tłumacza odnoszą się przepisy o wyłączeniu sędziego z powodu powołania ich w sprawie w charakterze świadka, a także dlatego, że byli świadkami w sprawie. Ustawa zezwala jednak na kumulację roli świadka i obrońcy, ale z bardzo poważnym ograniczeniem. W myśl **art. 178 k.p.k.** nie wolno przesłuchiwać jako świadków obrońcy albo adwokata lub radcy prawnego działającego na podstawie art. 245 § 1, co do faktów, o których dowiedział się udzielając porady prawnej lub prowadząc sprawę,

